

ЛАГОДИНСКИЙ А. С., ЛАГОДИНСКАЯ В. А. Учитель и ученик как субъекты учебно-воспитательного процесса в научно-педагогическом наследии Евгения Березняка.

В статье проанализированы научно-педагогические взгляды выдающегося украинского педагога, Заслуженного учителя Украины, Героя Украины Евгения Степановича Березняка на субъектность учителя и ученика в учебно-воспитательном процессе школы с позиций современных проблем школьного образования. Определено ряд качеств, которыми должен обладать учитель, а также идеи, которые, по мнению педагога, должны способствовать получению учителем этих качеств и поддержанию настоящих субъект-субъектных отношений с учениками.

Ключевые слова: учитель; ученик; субъект учебно-воспитательного процесса; научно-педагогическое наследие Евгения Березняка.

LAHODYNSKY O. S., LAHODYNSKA V. O. Teacher and Pupil as Actors of the Learning Process in the Scientific and Pedagogic Legacy of Yevheniy Berezniak.

The article analyzes scientific views of the outstanding Ukrainian pedagogue, Distinguished Teacher of Ukraine, Hero of Ukraine Yevheniy Stepanovych Berezniak at the teacher and pupil in the school learning process through the perspective of current problems in school education. It singles out a series of features that every teacher should possess and the ideas that should enable him/her to obtain them and keep real actor-to-actor relations with pupils.

Keywords: teacher; pupil; actor of the learning process; scientific and pedagogical legacy of Yevheniy Berezniak.

УДК 378:[371.124:78]:398(=161.2)

Ленд'єл-Сяркевич А. А.

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розглянуто проблему потенціалу українського фольклору як чинника формування пізнавального інтересу у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів музики; висвітлено поняття пізнавального інтересу, проаналізовано його структуру та з'ясовано основні фактори, що сприяють його виникненню та затвердженню. Автор акцентує увагу на гармонійному поєднанні у сформованому пізнавальному інтересі елементів емоційної ангажованості, вибіркової спрямованості когнітивної активності, підвищеної вмотивованості до навчальної діяльності та ціннісного ставлення до знання та розкриває перспективи використання фольклору щодо впливу на кожну з цих складових у динаміці навчального процесу.

Осмилення автором власного досвіду педагогічної роботи з майбутніми викладачами музики запобігає як загрози надмірної емпіричної генералізації, що абсолютизує специфіку конкретного регіону України, де відбувається педагогічна діяльність викладача (рівень урбанізації, ступінь збереження живої фольклорної традиції, етнокультурний склад населення регіону тощо), так і відірваного від життя теоретизування, що зазначену специфіку ігнорує. Іншими словами, у роботі реалізовано загальнометодологічний принцип єдності теорії та практики.

Ключові слова: український фольклор, пізнавальний інтерес, формування, майбутній учитель музики, творча особистість.

В умовах гібридної війни, що ведеться Російською Федерацією проти України, на тлі значною мірою спровокованих зовнішньою агресією кризових явищ в економіці та суспільстві та, водночас, підйому патріотичних відчуттів та зростання національної свідомості як реакції на зовнішні та внутрішні виклики, звернення до джерел народного буття має особливе значення. Прищеплювати любов до української традиції повинна школа, проте формальне ставлення педагогів до своєї справи, за відсутності власних почуттів та, певною мірою, власної ангажованості у фольклорну традицію, подекуди спричиняє появу байдужих до долі України громадян.

Вагомим чинником виховання майбутніх вчителів музики тому і виступає формування пізнавального (когнітивного) інтересу як емоційно усвідомленої спрямованості на предмет своєї діяльності, тобто якомога краще оволодіння спеціальністю.

Метою статті є аналіз ролі фольклору як чинника формування пізнавального (когнітивного) інтересу майбутніх викладачів музики; з огляду на це завданнями статті є:

1. Аналіз поняття “пізнавальний інтерес”.
2. Розгляд факторів, що впливають на формування пізнавального інтересу студентів.
3. Оцінка потенціалу фольклору як чинника формування пізнавального інтересу майбутніх вчителів музики.

Ще давньогрецький філософ Платон вчив, що корінь філософії, а з нею всіх наук, у здивуванні, яке й пробуджує інтерес до пізнання. З тих самих часів у іноземній та вітчизняній психолого-педагогічній літературі з'явилося багато досліджень, присвячених поняттю “інтерес” взагалі та пізнавальному інтересу зокрема. На думку К. Д. Ушинського, “навчальний процес спирається не лише на інтерес учнів, але вимагає наполегливої праці учня, передбачає певний елемент примусу та вольового зусилля”[5]. Різні дослідники у відповідності до наукової парадигми робили наголос на різні сторони поняття “пізнавальний інтерес”. Так, Сергій Рубінштейн підкреслював вибіркочу спрямованість інтересу як прояву розумової та емоційної активності, в той час як Ш. Бюлер трактував інтерес як структуру потреб [1; 2]. Саме тому в сучасній психолого-педагогічній літературі набув поширення інтегральний підхід до цього поняття, що поєднує у собі трактування цього складного поняття з різних методологічних позицій. З них чималим авторитетом серед вітчизняних науковців [1; 3, с. 693] користується концепція інтересу Г. Щукіної [8].

У своїй роботі ми спираємось на запропоноване А. Я. Боднар та Н. Г. Макаренко визначення пізнавального інтересу: “*Пізнавальний інтерес – це емоційно усвідомлена, вибіркоча спрямованість особистості, яка звернена до предмета й діяльності, пов'язаної з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності*” [1]. Пізнавальний інтерес має пошуковий характер, підвищує

можливості розумового розвитку учня (В. Ф. Паламарчук), сприяє усвідомленій самостійності (О. Я. Савченко), викликає продуктивну роботу (В. І. Лозова), змінює способи розумової діяльності (Г. І. Щукіна), є умовою розвитку творчої особистості (М. І. Алексєєва).

Грунтуючись на приведеному вище визначенні, можна запропонувати структуру пізнавального інтересу, що складається з:

- емоційної ангажованості у процес навчання, не індиферентне ставлення до предмету, що вивчається;
- вибіркової спрямованості діяльності на предмет навчання;
- підвищеної активності особистості внаслідок вмотивованості, завдяки якій навчання стає продуктивнішим та
- сприйняття предмету навчання як цінності, оволодіння якою є також цінністю саме по собі, доставляючи при цьому задоволення.

Визначаючи чинники формування пізнавального інтересу, доцільно зупинитись на прийнятій у педагогіці градації ступенів інтересу: зацікавленість, допитливість, пізнавальний та теоретичний інтерес. Вочевидь, проста зацікавленість передбачає в першу чергу емоційну складову. Однак, емоційно ангажована в пізнавальний процес людина, як правило, швидко змінює фокус своєї уваги та не прагне глибоко проникнути у сутність предметів та процесів, що вивчаються. Допитливість зберігає провідну роль емоційної складової інтересу, однак для неї характерна й певна стійкість когнітивної діяльності, вибіркова фіксація уваги. Навпаки, для теоретичного інтересу характерне зменшення ролі емоційної ангажованості, що поступається місцем ціннісній складовій. Отже, звідси можна зробити висновок, що на відміну до інших різновидів інтересу, пізнавальному інтересу притаманна збалансована рівновага його структурних елементів.

Оскільки об'єктом пізнавального процесу виступає безпосередньо процес навчання, розглядувана проблематика виявляється тісно пов'язаною з найактуальнішою темою педагогіки інформаційного суспільства, його імперативною вимогою вчити вмінню вчитися. Сформований пізнавальний інтерес студента у його майбутній діяльності перетворюється на життєву потребу у самовдосконаленні, у неперервному підвищенні власної кваліфікації як фахівця [6].

З питанням чинників пізнавального інтересу пов'язане питання його збудників, якими можуть бути природне та соціальне середовище, певний вид діяльності, соціально-історичні події, а також особистість викладача/наставника. Безумовно, сприятливе оточення та харизма педагога знаходяться серед провідних факторів формування пізнавального інтересу.

На думку Т. Тернавської, "слід відзначити, що дуже впливає на пізнавальну діяльність педагогічний оптимізм – довіра до пізнавальних можливостей студентів. Він особливо яскраво виявляється в організації

групової роботи, змагань, рольових і ділових ігор, рецензуванні і взаємних оцінках відповідей студентів” [6, с. 40]. Навпаки, соціальне оточення становить здебільшого негативний фактор щодо формування пізнавального інтересу, оскільки у суспільстві ще й досі знання не конвертуються у статус та добробут [4]. Проте, стосовно до заявленої теми статті, наш час в соціально-історичному плані особливий, адже події Євромайдану та війни на сході країни з непередбачуваною силою активізували фольклорні архетипи, насамперед, козака-захисника Батьківщини та жінки-берегині (волонтерки). Таким чином, сама суспільна атмосфера перетворює фольклор на потужний фактор формування пізнавального інтересу студентської молоді, зокрема, майбутніх вчителів музики. Сама повсякденність перетворилася на потужний збудник пізнавального інтересу, адже фольклор пропонує узагальнені схеми осмислення буремної сучасності, перевірену віками сітку моральних оцінок та національні стандарти поведінки в будь-якій ситуації. Звідси стихійна популярність традиційних зачісок та вишиванки серед молоді; з'явилися й нові, не властиві фольклорній традиції у тому вигляді, як вона нам відома, форми носіння національної символіки, як от татуювання (непритаманне українським селянам, татуювання широко практикувалося за скіфських часів).

Підвищена вмотивованість студентів до вивчення фольклору дозволяє, на нашу думку, ширше застосувати різні форми його вивчення у фаховій підготовці майбутніх учителів музики. Безперечно, сучасні технічні засоби дозволяють надійно фіксувати інформацію, але з часом невідворотно втрачається контекст. Участь в архівації та вивченні фольклору, що народився та побутує серед воїнів АТО та у волонтерському середовищі, видається нам одним з природних шляхів формування та реалізації пізнавального інтересу майбутнього вчителя музики. Наявність певних фахових навичок дозволяє їм кваліфіковано обробляти сучасний музичний фольклор (пісні, думи, коломийки тощо).

Важливим засобом пробудження зацікавленості молоді традиційно вважають нове – за змістом або за формою. Майже неосяжне багатство української фольклорної традиції надає змогу викладачеві знайти нетривіальний ракурс розгляду нібито звичного матеріалу, зламати усталені стереотипи сприйняття. Наприклад, звернення до фольклору різних регіонів України дозволяє під новим кутом оглянути народні традиції рідної місцевості, досягаючи єдності у різноманітті.

Фіксація зацікавленості, трансформація мінливого емоційного руху в сталий інтерес до предмету становить наступний виклик до педагога. Видається, серед інших засобів в педагогічному арсеналі знаходиться апеляція до фольклорного ідеалу українця/українки. Звернення до тих фольклорних творів, що акцентують працьовитість, наполегливість як риси національного характеру (в інших термінах – стереотипи етнічної поведінки) українців дозволяє здійснювати м'який морально-виховний вплив на студентство. Зрештою, невіглас та ледар, відповідно, виступають

негативними персонажами українського фольклору. Стосовно майбутніх вчителів музики, варто окремо згадати, що обізнаність у музичному фольклорі завжди високо цінувалась у традиційному українському суспільстві.

Наступний етап формування пізнавального інтересу передбачає вже самостійний, внутрішньо мотивований пошук (у відповідності з так званим принципом мотиваційної забезпеченості навчання [7, с. 306]) та продуктивну творчу активність студента.

Прищепивши майбутнім вчителям музики розуміння фольклору як творчості, можна сподіватися на неформальне, небайдуже ставлення студентів до участі у фольклорних колективах та різноманітних заходах етнографічної спрямованості. Сліпе, нетворче копіювання фольклорних творів не лише йде всупереч самій природі фольклору, але й нерідко й відвертає молодь від традиції (чимало фольклорних заходів відбулося на Донбасі та в окупованому Криму “для галочки”, не залишивши по собі відчутного сліду в свідомості учасників). Проте саме творче ставлення до фольклору вже передбачає певний рівень знання фольклорного тезауруса та сумління, що стане на заваді проникненню у твір сторонніх елементів (у якості приклада наведемо обережне звернення до української музичної традиції Олега Скрипки та гурту ВВ на тлі псевдофольклорних витворів Верки Сердючки).

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що український фольклор як чинник формування пізнавальних інтересів майбутніх вчителів музики

- сприяє емоційній ангажованості студента у навчальний процес;
- затверджує працьовитість та наполегливість як життєвий ідеал;
- мотивує студентів, особливо на сучасному історичному етапі, до оволодіння корпусом знань, що необхідні для формування як власної національної свідомості, так і майбутніх учнів;
- формує творчу особистість;
- стверджує знання серед найвищих цінностей народу та людства.

Використана література:

1. Боднар А. Я., Макаренко Н. Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення [Електронний ресурс] / А. Я. Боднар, Н. Г. Макаренко. – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3929/Bodnar_Shliakhy_formuvannia_piznavalnoho_interesu.pdf?sequence=1
2. Гура Л. В. Теоретичні основи формування пізнавального інтересу студента як психолого-педагогічна система / Л. В. Гура // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Вип. 29. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – С. 178-181.
3. Комісаров О. В., Рябінко С. М. Навчальний репертуар як чинник формування пізнавально-естетичного інтересу студентів / О. В. Комісаров, С. М. Рябінко // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 16-17 жовт. 2014 р. – Київ : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченко, 2014. – С. 622-631.
4. Крамська С. Г. Педагогічні засади використання пісенно-обрядового фольклору в процесі підготовки вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук / С. Г. Крамська. – Київ, 1998. – library.ua/m/files/get_file/2050.doc

5. *Онищук В. О.* Шлях до глибоких знань / В. О. Онищук. – Київ : Знання, 1999. – 47 с.
6. *Тернавська Т. А.* Проблема активізації пізнавальної діяльності у студентів ВНЗ / Т. А. Тернавська // Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська Академія” Т. 59. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота / Національний університет “Києво-Могилянська Академія”. – Київ : Києво-Могилянська Академія, 2006. – С. 36-41.
7. *Чала О. А.* Специфіка мотивації майбутньої професійної діяльності студентів педагогічного університету / О. А. Чала // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. Костюка АПН України ; за ред. С. Максименка. – Київ : Логос, 2008. – Т. 7, Вип. 15. – С. 305-309.
8. *Щукина Г. И.* Актуальные вопросы формирования интереса в обучении / Г. И. Щукина. – Москва : Просвещение, 1984. – 184 с.

References:

1. *Bodnar A. Ya., Makarenko N. H.* Shliakhy formuvannia piznavalnoho interesu osobystosti v protsesi profesiinoho samovyznachennia [Elektronnyi resurs] / A. Ya. Bodnar, N. H. Makarenko. – Rezhym dostupu : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3929/Bodnar_Shliakhy_formuvannia_piznavalnoho_interesu.pdf?sequence=1
2. *Hura L. V.* Teoretychni osnovy formuvannia piznavalnoho interesu studenta yak psykhologo-pedahohichna systema / L. V. Hura // Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly : zb. nauk. prats. Vyp. 29. – Kryvyi Rih : KDPU, 2010. – S. 178-181.
3. *Komisarov O. V., Riabinko S. M.* Navchalnyi repertuar yak chynnyk formuvannia piznavalno-estetychnoho interesu studentiv / O. V. Komisarov, S. M. Riabinko // Profesiina mystetska osvita i khudozhnia kultura: vyklyky KhKhI stolittia : mater. Mizhnarod. nauk.-prakt. konf., 16-17 zhovt. 2014 r. – Kyiv :Kyiv. Un-t im. B. Hrinchenko, 2014. – S. 622-631.
4. *Kramska S. H.* Pedahohichni zasady vykorystannia pisenno-obriadovoho folkloru v protsesi pidhotovky vchytelia muzyky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk / S. H. Kramska. – Kyiv, 1998. – library.ua/m/files/get_file/2050.doc
5. *Onyshchuk V. O.* Shliakh do hlybokykh znan / V. O. Onyshchuk. – Kyiv :Znannia, 1999. – 47 s.
6. *Ternavska T. A.* Problema aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti u studentiv VNZ / T. A. Ternavska // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Kyievo-Mohylianska Akademiia” Т. 59. Pedahohichni, psykhohichni nauky ta sotsialna robota / Natsionalnyi universytet “Kyievo-Mohylianska Akademiia”. – Kyiv :Kyievo-Mohylianska Akademiia, 2006. – С. 36-41.
7. *Chala O. A.* Spetsyfika motyvatsii maibutnoi profesiinoi diialnosti studentiv pedahohichnoho universytetu / O. A. Chala // Aktualni problemy psykhohohii : zb. nauk. pr. / Ін-т психології ім. Н. Костиука АПН України ; за ред. С. Максименка. – Kyiv :Lohos, 2008. – Т. 7, Вип. 15. – С. 305-309.
8. *Shchukina G. I.* Aktualnye voprosy formirovaniya interesa v obuchenii / G. I. Shchukina. – Moskva : Prosveshchenie, 1984. – 184 s.

ЛЕНДЬЄЛ-СЯРКЕВИЧ А. А. Украинский фольклор как средство формирования познавательного интереса будущих учителей музыки.

В статье рассмотрена проблема потенциала украинского фольклора как фактора, который формирует познавательный (когнитивный) интерес в процессе профессиональной подготовки будущих учителей; раскрыто понятие познавательного интереса, проанализированы его структура и выяснены основные факторы, способствующие его возникновению и утверждению. Автор акцентирует внимание на гармоничном сочетании в сформированном познавательном интересе элементов эмоциональной ангажированности, выборочной направленности когнитивной активности, повышенной мотивированности к учебной деятельности и ценностного отношения к знанию и раскрывает перспективы использования фольклора о влиянии на каждую из этих составляющих в динамике учебного процесса.

Осмысление автором собственного опыта педагогической работы с будущими преподавателями музыки дает возможность предотвратить как угрозу чрезмерной эмпирической генерализации, которая абсолютизирует специфику конкретного региона

Украины, где происходит педагогическая деятельность преподавателя (уровень урбанизации, степень сохранения живой фольклорной традиции, этнокультурный состав населения региона), так и оторванного от жизни теоретизирования, которое указанную специфику игнорирует. Иными словами, в работе реализован общеметодологический принцип единства теории и практики.

Ключевые слова: украинский фольклор, познавательный интерес, формирование, будущий учитель музыки, творческая личность.

LENDEL-SYARKEVYCH A. A. Ukrainian folklore as mean of forming of cognitive interest of future music masters.

In the article the problem of potential Ukrainian folklore as a factor in the formation of cognitive (cognitive) interest in the professional training of future teachers of music in secondary school at the university; highlights the concept of cognitive interest, analyzed its structure and found the main factors that contribute to its occurrence and approval. The author emphasizes the harmonious combination of cognitive interest in the formed elements of emotional engagement, selective focus cognitive activity, and increased motivation for training and value attitude to knowledge and opens prospects of folklore to the impact of each of these components in the dynamics of the learning process.

The article is devoted to actual problems of formation of informative interest of students, future teachers of music. The paper summarizing and analyzing the role of folklore in the conditions. The issues of the importance of implementation of the learning process of Ukrainian folklore samples for the formation of cognitive interest, to develop patriotism, the formation of national consciousness of students.

Used in writing the article methodology, is to comprehend in the light of the pedagogical theory of their own experience of pedagogical work with future music teachers. This approach, in our opinion, prevents both the threat of excessive empirical generalization, which absolutizes the specificity of a specific region of Ukraine where the teacher's pedagogical activity (level of urbanization, the degree of preservation of a living folklore tradition, ethno-cultural composition of the population of the region), and the theorizing that is divorced from life Specified specifics ignores. In other words, in the work the general methodological principle of the unity of theory and practice is realized.

Keywords: ukrainian folklore, cognitive interest, formation, future teacher of music, creative person.

УДК 37-053.6:711.47(438)

Малаховска Ева

**КОМУНІКАТИВНІ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ
МОЛОДІЖНИХ ВИХОВНИХ ЦЕНТРІВ У ПОЛЬЩІ**

У статті висвітлюється тема комунікації та її ролі в житті учнів молодіжних виховних центрів (МВЦ). Розглянуто роль комунікативних компетенцій, комунікативних бар'єрів та зроблено спробу оцінити, як невідповідний рівень сформованості комунікативних компетенцій впливає на функціонування молодої людини в суспільстві. Представлено результати дослідження комунікативних компетенцій учнів молодіжних виховних центрів (183 особи), проведеного у вересні-грудні 2015 р.

Ключові слова: комунікація, комунікативні компетенції, комунікативні бар'єри.